

Rapport 2024-01

Att genomföra åtgärder för att återväta utdikade våtmarker

Regeringsuppdrag

© Skogsstyrelsen 2024

Diarenummer 2021/2093

Återvätningsansvarig/redaktör

Desirée Törnqvist

Förvaltningsgrupp/författare

Hillevi Eriksson

Magnus Lindh

Anders Frisk

Samuel Sjöberg

Cecilia Spansk

Omslag

Ann Giss

Skogsstyrelsens rapporter publiceras som pdf-filer på vår webbplats: www.skogsstyrelsen.se.
Här kan även tidigare publicerade rapporter, liksom böcker och övriga trycksaker laddas ner eller beställas.

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
1 Bakgrund	10
1.1 Återvätningens klimatpåverkan	10
1.2 Vad är återvätning?	10
1.3 Regeringsuppdragen	11
2 Organisation	11
2.1 Utvecklingen i projektform	11
2.2 Övergång till förvaltning	12
2.3 Genomförandeverksamheten i distriktsorganisationen	12
2.4 Styrgrupp/chefsmöte	12
2.5 Samverkan med andra myndigheter	12
3 Utveckling av arbetssätt och verktyg	13
3.1 Ingångsläge och behov	13
3.2 Initialt arbete våren 2021	13
3.3 Anvisningar och riktlinjer för återvätningsavtal	14
3.4 Så fungerar återvätningsavtalet	15
3.5 Ersättningsnivåer	15
3.6 Objektprioritering	16
3.7 Arbetsprocess och handbok	17
3.8 Återvätningsappen	19
3.9 Utveckling av handläggarstöd	19
4 Kapacitetsuppbyggnad	20
4.1 Utformning av roller	20
4.2 Rekrytering och kapacitetsutveckling	20
4.3 Utbildning	21
4.4 Utveckling av hydrologiskt GIS-stöd	22
4.5 Uppföljning av mångfaldsnytta	22
4.6 Annan kunskapsutveckling	22
5 Dikespluggning	23
5.1 Metodutveckling	23
5.2 Upphandling av entreprenörer för dikespluggning	23
6 Kommunikation	24

6.1 Intern och extern kommunikation 2021–2022	24
6.2 Kommunikationsarbetet 2023	25
7 Markägarintressets utveckling	25
8 Organisation och mål för 2024 och framåt	26
8.1 Vi förstärker och skalar upp verksamheten	26
9 Genomförd återvätning	27
9.1 Avtalad och återvätt areal 2021–2023	27
10 Ekonomisk rapport	27
10.1 Förbrukning av medel 2021	27
10.2 Förbrukning av medel 2022	28
10.3 Förbrukning av medel 2023	28
11 Kostnadseffektivitet	29
12 Slutsatser kring fortsatt utveckling	29
12.1 Utmaning att samtidigt utveckla och växla upp	29
12.2 Behov av stöd från regering och andra myndigheter	30
12.3 Utökad uppdrag	30

Förord

År 2021 fick Skogsstyrelsen i uppdrag av regeringen att ge råd kring återvätning av dikad torvmark och genomföra återvätning via ett helt nytt verktyg, så kallade återvätningsavtal.

Slutredovisningen visar hur Skogsstyrelsen genomfört uppdraget och de utmaningar som det omfattat. Lämpliga former för återvätning är utarbetade, verktyg och arbetssätt är framtagna och en organisation är formad för genomförandet. Att kommunicera återvätningsavtalets existens och nå markägare som vill teckna återvätningsavtal är avgörande för att lyckas med uppdraget och något myndigheten lagt stort fokus på. Skogsstyrelsen har vinnlagt sig om att åtgärden ska bli en kostnadseffektiv klimatåtgärd som även är värdefull för mångfalden.

Det är min förhoppning att vår återvätningsverksamhet kommer att ge ett viktigt bidrag i den nationella och internationella omställningen mot en klimatomställning, under kommande decennier.

Jag riktar ett tack till alla medarbetare och andra involverade för goda arbetsinsatser och värdefulla bidrag i denna utveckling. Tack också till Naturvårdsverket, berörda länsstyrelser och alla involverade markägare för god samverkan under arbetets gång.

Jönköping, 2024-01-25

Herman Sundqvist

Generaldirektör, Skogsstyrelsen

Sammanfattning

Skogsstyrelsen har av regeringen fått två uppdrag om att arbeta med återvätning. Det första kom i december 2020¹ och handlade om förstärkt rådgivning och utveckling. För detta förmedlades 5 miljoner kronor via Naturvårdsverket². Det andra regeringsuppdraget kom i maj 2021 och gav Skogsstyrelsen uppdraget att genomföra återvätning via återvätningensavtal för maximalt 50 miljoner kronor 2021, 70 miljoner kronor 2022 och 60 miljoner 2023. Även för 2022 förmedlade Naturvårdsverket 5 miljoner för rådgivning/utveckling³.

Denna rapportering avser båda regeringsuppdragen för perioden 2021–2023. Uppdragen syftar till att samverka med skogsägare så att dikad torvmark återväts med minskade nettoutsläpp av växthusgaser och andra miljönyttor som följd.

Medelsförbrukning

År 2021 förbrukade Skogsstyrelsen cirka 6,1 miljoner kronor, år 2022 cirka 16,4 miljoner kronor och år 2023 36,9 miljoner kronor av tillgängliga medel. Fem faktorer förklarar varför medlen inte kunde nyttjas i högre grad;

- Kostnadseffektiv återvätning för klimatets skull är en ny verksamhet, även i ett internationellt perspektiv. Möjligheten att köpa in konsult hjälp för att fortare komma i gång med verksamheten var således begränsad och juridiskt komplicerad. Skogsstyrelsen gjorde därför tidigt bedömningen att myndigheten behövde bygga egen kompetens och kapacitet för åtgärder som ger kostnadseffektiv klimatnytta, även om det innebar att det tog längre tid att komma igång.
- Generellt tar det tid att sprida kännedom om och väcka intresse för nya stöd eller ersättningar bland markägare. Det krävs aktiv och kontinuerlig kommunikation och direktkontakt med markägare. Markägaren behöver också tid att fundera innan han eller hon fattar beslut som påverkar fastigheten. Först hösten 2022 märktes ett tydligt ökat intresse för återvätningensavtal bland mindre markägare såväl som hos bolag och andra större markägare.
- När arbetssättet var utvecklat och uppväxling av verksamheten var möjlig under sommaren 2022, hade Skogsstyrelsen av olika anledningar utmaningar med att rekrytera återvätningensplanerare i tillräcklig omfattning⁴.
- Skogsstyrelsens budget inför 2023 innebar att några av de återvätningensplanerare som rekryterades 2022 inte kunde få tillsvidareanställning utan fick sluta vid årsskiftet 2022/2023 på grund av myndighetens ekonomiska

¹ Skogsstyrelsens regleringsbrev 2021, punkt 7, Ekonomistyrningsverkets webbsida <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=21352> (Hämtad 2023-01-11)

² Beslut N2021/02462

³ Beslut N2021/01632

⁴ Läs mer under 4.2 Rekrytering och kapacitetsutveckling

situation. Detta gjorde i sin tur att vi tappade fart även 2023 då verksamheten växlade upp och annan personal behövde inskolas.

- Först under 2023 kom pluggningen igång på allvar, tack vare att upphandlingsarbetet burit frukt.

Arbetsform och samverkan

Arbetet med uppdragens utvecklings- och kommunikationsdelar har bedrivits i projektform 2021–2022. Vid årsskiftet 2022/2023 övergick utvecklings-, stöd- och koordineringsverksamheten från projekt till förvaltning och införlivades i Skogsstyrelsens ordinarie processer.

Analys, planering och handläggning genomförts av så kallade återvätningsplanerare, en ny roll i Skogsstyrelsens distriktsorganisation. Projektgruppen, senare förvaltningsgruppen, har koordinerat och stöttat återvätningsplanerarna i deras nya arbetsuppgifter samt tagit del av deras synpunkter för att utveckla verksamheten.

När verksamheten bedrevs i projektform och även under 2023 när verksamheten övergått till förvaltning genomfördes överläggningar om utvecklingsarbetet cirka två gånger per månad med Naturvårdsverket. En styrgrupp för projektet fanns 2021–2022 bestående av enhetschefer med flera på Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket. Under 2023 hölls istället för styrgruppsmöte ett par chefsmöten mellan myndigheterna för att diskutera utvecklingsarbetet. Samverkan med länsstyrelser och andra myndigheter har också skett.

Genomförandekapacitet

I januari 2021 togs anvisningar för objektsval och olika informationsmaterial fram. Kommunikationsinsatser genomfördes. Avtalet utformades och ersättningsnivåer sattes.

Uppdraget och medel till en genomförandeverksamhet kom i slutet av maj 2021. På Skogsstyrelsens webbplats skapades en funktion för att anmäla intresse för återvätningsavtal. Då hade Skogsstyrelsen ännu inte ett färdigt arbetssätt eller en utvecklad kapacitet för att åstadkomma kostnadseffektiv återvätning i större skala. Lärdomar av olika slag hade dock inhämtats via olika utvecklingsprojekt och från kunniga på området. Arbetet med genomförande påbörjades parallellt med att utvecklingen av arbetssätt, verktyg och utbildning av tillkommande återvätningsplanerare fortsatte. Under 2022 och 2023 har verksamheten successivt växlat upp och nya återvätningsplanerare utbildats, såväl nyanställda som personer redan anställda på myndigheten som bytt arbetsuppgifter.

Arbetsgång

Återvätningsavtal har utformats som en parallell till vanliga naturvårdsavtal och har därmed sitt stöd i Jordabalken. De gäller under femtio års tid och följer fastigheten, via inskrivning hos Lantmäteriverket. Myndigheten kontrollerar på kartan och i fält att objektet uppfyller kriterierna. Kriterier vilka dels handlar om att inga allmänna eller enskilda intressen ska skadas av en återvätning, dels om att förutsättningar ska finnas för en kostnadseffektiv klimatåtgärd, dvs tillräckligt med bördig torv, inte för krävande med avseende på handläggningstid, etc. Avtal skrivs och markägaren får ersättning. Dikespluggningen planeras och genomförs av

återvätningsplanerare tillsammans med upphandlad entreprenör. I många fall ges möjlighet att avverka innan åtgärden genomförs vilket innebär att pluggningen i dessa fall kan komma att ske upp till ett år efter att avtalet skrivits under. Markägaren åtar sig att inte dikesrensa eller orsaka markskador med hydrologisk påverkan under 50 år och området kan självföryngras. Det är fritt om man vill sköta och bruka området inom dessa ramar. En uppsägningsmöjlighet finns.

Utveckling av arbetssätt

Arbetssätt har utformats och bland annat har ett analys- och planeringsverktyg, samt ett ärendehanteringssystem utvecklats, en handbok för återvätningsplanerare har tagits fram, pluggningsmetodiken har utvecklats från planering till genomförande, ett ramavtal för entreprenörer som kan genomföra dikespluggning har tagits fram och informationsdelning med övriga inblandade myndigheter har utvecklats.

För att utveckla kapaciteten har en effektiv verksamhetsorganisation formats, utbildningar har utvecklats och återvätningsplanerare och dikespluggningsspecialister i linjeorganisationen har utbildats. Ett verktyg för mer avancerad hydrologisk analys har tagits i bruk och utbildning i hur man använder det har genomförts. Parallellt har ett utvecklingsamarbete påbörjats mellan Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och myndigheter som syftar till förbättrat underlag för avancerad hydrologisk analys i myndighetens GIS-miljö.

En miljö-DNA-studie genomförs på försök i samarbete med Svenska Miljöinstitutet i syfte att följa upp återvätningsavtalens påverkan på artmångfalden. Den ska slutredovisas till februari av 2026. En delrapport kan skrivas till februari 2025.

Kommunikationsinsatser

Det externa kommunikationsarbetet har haft huvudsaklig inriktning att öka markägarnas kännedom om återvätning och återvätningsavtal. Det har till exempel skett via artiklar och annonser i Skogseko, i skoglig fackpress och på sociala medier, dessutom har fysiska och digitala markägarträffar genomförts samt information publicerats på Skogsstyrelsens webbplats.

Markägarintressets utveckling

Sammanlagt har uppåt 300 intresseanmälningar från privatpersoner inkommit via anmälningsfunktionen, telefon eller mejl. Parallellt har Skogsstyrelsen utvecklat ett uppsökande arbetssätt. Det innebär att vi söker ut och skickar brev till mindre skogsägare med på kartan intressanta objekt enligt en utvecklad mall, och filer med förslag på objekt till områdesansvariga hos större markägare.

Dessutom har ett flertal skogsbolag, flera stift, en häradsallmänning och en skogsägarförening anmält intresse, vilket inneburit att vi börjat söka upp och föreslå lämpliga objekt på deras markinnehav. I ett par fall har större markägare använt konsulter för att i ett första steg välja ut lämpliga objekt som meddelats oss och som vi sedan analyserar vidare.

Av de markägare vi kontaktat är i medeltal runt 15–20 procent intresserade av återvätningsavtal och 10–15 procent tackar till slut ja. Vi upplever att förståelsen

för vad återvätningsavtal syftar till och innebär i praktiken successivt ökar bland markägarna.

Genomförandeverksamhetens resultat

Sammantaget skrevs 149 avtal under 2021–2023, varav 10 stycken var så kallade B-avtal⁵. Avtalen omfattade 462 hektar, varav 42 ha B-avtal. Vissa avtalsobjekt kunde dikespluggas direkt, men på många håll har man behövt invänta avverkning. Oftast skrivs det i avtalet att avverkningen ska utföras inom ett halvår. I andra fall anges längre tid, upp till ett år, när markägaren behöver längre tid på sig för att lyckas få avverkningen utförd. Rimliga skäl kan emellertid göra att mer tid än avtalat behövs. Hos flera markägare har avverkningen dröjt ytterligare till följd av att barkborreskadad skog har prioriterats för avverkning.

Upphandling av entreprenörer för återvätning/dikespluggning till ramavtal genomfördes våren 2022. På grund av få anbud skrevs avtal med endast några företag och i vissa delar av Sverige. Sedan dess har det områdesvis gjorts flera förhandlade förfaranden med aktiv uppsökande verksamhet för att få fler företag att lämna anbud och ingå i ramavtalet. Arbetet med upphandling kommer fortgå även under 2024 för att få fler företag och för att täcka in hela Sverige.

Hittills har 147 hektar dikespluggats. Dikespluggningsspecialisterna har varit med och stöttat återvätningsplanerarna i traktplaneringen och instruerat nya entreprenörer vid de första tillfällena.

Andelen av den avtalade marken som hade hög näringsstatus och därmed höga utsläpp före återvätning ökade från 2021/22 till 2023.

Utökad verksamhet

Skogsstyrelsens mål är att successivt utöka återvätningsverksamheten under de närmaste åren så att den tillsammans med annan återvätning som sker (aktivt såväl som passivt) når runt 5 000 hektar per år, i enlighet med de önskemål som nuvarande och föregående regering uttryckt via de klimatpolitiska målen och uppdragen till oss. Bedömningen är att vi kommer att kunna avtala betydligt större arealer kommande år. För att klara detta behöver verksamheten fortsätta att växa och utbildning, arbetssätt och verktyg fortsätta att utvecklas och effektiviseras.

Den genomsnittliga kostnaden per ton koldioxidekvivalenter (förhindrade utsläpp, netto) kommer att minska påtagligt under kommande år då effektiviteten i verksamheten ökar, utvecklingens kostnadsandel minskar och pluggad areal närmar sig avtalad areal i omfattning.

En utvecklad miljölagstiftning på området skulle kunna bättre anpassas till det faktum att denna form av 'vattenverksamhet' syftar till att återställa naturlig hydrologi. Ett förenklat regelverk skulle betyda mycket för att ta bort onödiga arbetsmoment och öka kostnadseffektiviteten i återvätningsplanernas arbete.

Två tillägg till uppdraget bedöms kunna möjliggöra återvätning av större arealer. Den ena är att återvätningsavtalen kan få omfatta områden som kan fortsätta vara

⁵ B-avtal skrivs i vissa fall på objekt där dikens redan förlorat huvuddelen av sin funktion - för att dikesrensning inte ska göras under kommande femtio år.

jordbruksmark efter återvätning - exempelvis till bete under extra torra somrar. Den andra är att Skogsstyrelsen kan få erbjuda avtalsfri, men då också ersättningsfri, återvätning. En del markägare är tveksamma eller negativa till återvätningssavtal då de inte vill ha belastningar på fastigheten som minskar frihetsgraderna för ägaren.

1 Bakgrund

1.1 Återvätningens klimatpåverkan

Riksdagen har antagit ett klimatpolitiskt ramverk⁶. Klimatmålet inleds på följande sätt: ”Senast år 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp.”

Som strategi för att genomföra ramverket finns bland annat den klimatpolitiska vägvalsutredningens betänkande⁷. I utredningen föreslogs återvätning av minst 100 000 hektar organogen skogsmark och 10 000 hektar organogen jordbruksmark till år 2045. Det bedöms kunna minska nettoutsläppen från dikad skogsmark med runt en tredjedel och från dikad jordbruksmark med cirka 7 procent.

Totalt sett skattas nettoutsläppen från dikad torvmark till cirka 11 miljoner ton koldioxidkvivalenter per år i Sverige, varav drygt hälften från skogsmark och resten från jordbruksmark och torvtäcker.

Nettoavgången till följd av dikning är betydligt större på bördig dikad torvmark i söder än på mager dikad torvmark i norr⁸. På den senare är det osäkert om det ens blir någon nettoavgång till följd av dikning⁹. På den förra kan nettoutsläppen motsvara förbränning av upp till åtta kubikmeter olja per år och hektar.

1.2 Vad är återvätning?

Återvätning innebär att grundvattenytan på en dikad mark höjs till en nivå nära den som fanns i torvmarken före dikning. En återvätning får avgången av de olika växthusgaserna att med tiden återgå till tillståndet före dikning. Torvnedbrytningen upphör och därmed upphör nettoavgången av koldioxid och lustgas. Marken blir återigen en långsam sänka för kol över tid, det vill säga att torven sakta börjar växa till igen. Samtidigt återgår avgången av metan till en naturlig högre nivå. Alla dessa effekter räknas med när återvätningens netto nytta för klimatet skattas. På medelbördiga och bättre torvmarker bedöms avgången av metan emellertid betyda betydligt mindre än att effekten av att torvnedbrytningen upphör, åtminstone i den klimatmässigt varmare halvan av Sverige¹⁰. Återvätning skiljer sig från våtmarksskapande åtgärder på mark som aldrig varit våtmark. Sådana

⁶ Klimatpolitiskt ramverk <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/06/det-klimatpolitiska-ramverket/> (Hämtad 2022-11-30)

⁷ klimatpolitiska vägvalsutredningens betänkande SOU2020:4 <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/01/sou-20204/> (Hämtad 2022-11-30)

⁸ Nettoavgången från dikad skogsmark till följd av dikning kan grovt skattas till 3–3,5 miljoner ton koldioxidkvivalenter per år i Sverige, varav över tre fjärdedelar från bördig torvmark i södra Sverige.

⁹ Skogsstyrelsens rapport 2021:7

¹⁰ Skogsstyrelsens rapport 2021:7

åtgärder syftar ofta främst till att skapa miljöer för biologisk mångfald och/eller öka jaktvärdet på en fastighet. Ibland är huvudsyftet att minska näringsläckaget från omgivande jordbruksmark till vatten nedströms. Det kan också finnas ytterligare andra syften, estetiska eller praktiska.

Skogsstyrelsens återvätningsavtal omfattar enbart återvätning av tidigare utdikad torvmark.

Återvätningen kan vara aktiv i form av att dikena pluggas igen på strategiskt valda punkter (A-avtal) eller passiv genom att dikena tillåts växa igen, ingen dikesrensning sker, (B-avtal).

1.3 Regeringsuppdragen

Skogsstyrelsen fick i regleringsbrevet för 2021 uppdraget att ”Förstärka rådgivningen till skogsägare om att återväta dikade eller torrlagda våtmarker”. För detta kunde 5 miljoner kronor rekvireras via Naturvårdsverket. Medlen kunde användas dels till rådgivning till skogsägare vad gäller att återväta tidigare dikade eller torrlagda våtmarker, dels för annat arbete med koppling till återvätning. I villkoren för tilldelningen angavs bland annat att rådgivning skulle ske genom information och uppsökande verksamhet, att utformning av arbetet med återvätning skulle stämmas av med länsstyrelserna och Naturvårdsverket, att rådgivningen ska baseras på bästa tillgängliga kunskap vad gäller klimatnytta, nytta för biologisk mångfald och hydrologisk påverkan. Vidare fick annat arbete göras som förberedelse inför och med koppling till fysiska åtgärder för återvätning, till exempel utveckling och framtagande av ersättningsformer, funktion för intresseanmälan, metoder för objektsurval, intern kompetensutveckling och myndighetssamverkan.

Då Skogsstyrelsen dittills bedrivit återvätningsverksamhet främst i form av pilot- och demoprojekt fanns förutom ett stort kommunikationsbehov också behov av att utveckla kapacitet, arbetssätt och rutiner för återvätning i större skala.

Den 25 maj 2021 fick Skogsstyrelsen ett nytt regeringsuppdrag¹¹, ”Genomföra åtgärder för att återväta utdikade våtmarker”, som skulle pågå 2021–2023. Medlen kom fortsatt från Naturvårdsverket. Tilldelningen var upp till 50 miljoner kronor för 2021, 70 miljoner kronor för 2022 och 60 miljoner kronor för 2023. 5 miljoner kronor tillkom för 2022 som var öronmärkta till det förstnämnda regeringsuppdraget om förstärkt rådgivning. I villkoren för denna tilldelning angavs bland annat att genomförandet skulle baseras på frivilliga återvätningsavtal. Det öppnades upp för att personer inom arbetsmarknadsåtgärden Naturnära jobb kunde få medverka i pluggningsarbetet. Detta gjordes i något fall, sedan dess har dock större delen av Naturnära jobb avvecklats.

2 Organisation

2.1 Utvecklingen i projektform

Arbetet med uppdragens utvecklings- och kommunikationsdelar har bedrivits i projektform. Den nationella projektgruppen har bestått av personer med olika

¹¹ Beslut N2021/01632

ansvarsområden samt en projektledare. Dess medlemmar har koordinerat och stött återvätningsplanerna i deras nya arbetsuppgifter samt återkopplat deras synpunkter till utvecklingsprocessen.

2.2 Övergång till förvaltning

Vid årsskiftet 2022/2023 övergick utvecklings-, stöd- och koordineringsverksamheten från projekt till förvaltning och införlivades i Skogsstyrelsens ordinarie processer. En återvätningsansvarig rekryterades på 80 procent och huvuddelen av projektgruppen kvarstod i stöd- och förvaltningsfunktioner på deltid.

2.3 Genomförandeverksamheten i distriktsorganisationen

Formellt genomfördes återvätningsplaneringen av Skogsstyrelsens distriktsorganisation så snart det fanns återvätningsplanerare på plats med tid till förfogande för detta. Olika omständigheter har medfört att några distrikt har haft svårt att rekrytera eller arbetsleda personal till återvätningen, även inför hösten 2022 när den uppsökande verksamheten tog fart. Några av de personer som rekryterades på tidsbegränsade anställningar 2022 fick sluta vid årsskiftet 2022/2023 då Skogsstyrelsens totala ekonomi inte medgav utrymme för fortsatt anställning. Förändrade förutsättningar gjorde att några av dem kunde återanställas 2023 och 7 ytterligare nyanställningar göras.

Två dikespluggningsspecialister rekryterades våren 2022 för att på halvtid fungera som stöd till dikespluggningsspecialisten i projektgruppen.

2.4 Styrgrupp/chefsmöte

2021–2022 hade regeringsuppdragen en styrgrupp bestående av enhetschefer på Skogsstyrelsen och med representation från Naturvårdsverket. I och med att verksamheten övergick från projekt till förvaltning vid årsskiftet 2022/2023 upplöstes styrgruppen. Istället möts berörda chefer på Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen några gånger per år för att hålla varandra underrättade på chefsnivå.

2.5 Samverkan med andra myndigheter

Skogsstyrelsen har haft ett nära samarbete med Naturvårdsverket i flera olika grupperingar utöver styrgrupp/chefsmöte.

Avstämningar har genomförts varannan vecka. Olika principfrågor, arbetets fortskridande, hur återvätningen ska rapporteras, samverkan respektive arbetsfördelning mellan Skogsstyrelsen och länsstyrelserna har diskuterats.

Skogsstyrelsen ingår i den temagrupp om miljöinformationsförsörjning som initierats av Naturvårdsverket. I temagruppen deltar utöver Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen representanter för Jordbruksverket, Länsstyrelserna samt Havs- och vattenmyndigheten. Syftet är att:

- skapa engagemang för att utveckla miljöinformationsförsörjning för våtmarker i bred myndighetssamverkan
- möjliggöra för samverkande myndigheter att få stöd i genomförandet av egna uppdrag inom ram för nationella satsningar på våtmarker

- verka för att miljöinformationsförsörjning etableras i linje med de förändringsmål som satts upp av Smart Miljöinformation.

Naturvårdsverket har under 2022 och 2023 tagit fram en nationell dataproduktspecifikation för våtmarksåtgärder. Temagruppen har använts för avstämning av dataproduktspecifikationens utformning. Tidigt under 2023 användes en preliminär utgåva av dataproduktspecifikationen som pilot för rapportering till Naturvårdsverket av uppgifter om de i Skogsstyrelsens regi genomförda återvätningsinsatserna under 2022. Därefter har Naturvårdsverket gett ut en första officiell version av dataproduktspecifikationen. Utredning har pågått hos Skogsstyrelsen under hösten 2023 av vilka åtgärder som behöver vidtas för att dataproduktspecifikationen fortsättningsvis ska kunna användas för rapportering av uppgifter om återvätningsinsatser från Skogsstyrelsen till Naturvårdsverket.

Diskussioner har förts om hur samverkan mellan Skogsstyrelsen och länsstyrelserna ska organiseras när det gäller återvätning. Slutsatsen blev att samverkan bäst sker kring konkreta ärenden direkt mellan berört distrikt på Skogsstyrelsen och berörd länsstyrelse. Skogsstyrelsen har skapat en funktion på sin externa hemsida där man kan se alla ingångna återvätningsavtal i sitt eget GIS-system.

Under 2021–2023 har en eller ett par medarbetare från projektgruppen och senare förvaltningen deltagit på de våtmarkssamordnarmöten som hålls en gång i månaden i Naturvårdsverkets regi. Det är ett bra forum för större frågor som kräver bredare lösning.

3 Utveckling av arbetssätt och verktyg

3.1 Ingångsläge och behov

I januari 2021 hade Skogsstyrelsen ännu inte finansiering eller ett färdigt arbetssätt och utvecklad kapacitet för att åstadkomma kostnadseffektiv återvätning i större skala. Lärdomar av olika slag, till exempel rörande kriterier för objektsval och metoder för dikespluggning, hade dock inhämtats via ett pilotprojekt och andra demonstrationsprojekt, framför allt Grip On Life (samtliga med EU-finansiering).

Idén om återvätningsavtal som en parallell till naturvårdsavtal, med stöd i Jordabalken, uppkom i samtal med departementen under hösten 2020.

I uppdraget att utforma arbetssätt ingick att fastställa riktlinjer och kriterier och slutlig utformning för återvätningsavtalen, att utveckla analys- och planeringsverktyg, att utveckla ett ärendehanteringssystem, att utveckla pluggningsmetodik och planering, att upphandla och instruera entreprenörer som genomför dikespluggningen, att samordna informationsdelning med övriga inblandade myndigheter och att föreslå en förvaltningsorganisation.

3.2 Initialt arbete våren 2021

Under våren 2021 påbörjades arbete för att ta fram arbetssätt och utformning av avtalen parallellt med att informationsmaterial togs fram och kommunikationsinsatser genomfördes. Ersättningsnivåer sattes och avtalet utformades i stora drag.

Strax efter att beslut om medel till en genomförandeverksamhet kom i slutet av maj 2021 lanserades en funktion för att anmäla intresse för återvätningsavtal på Skogsstyrelsens webbplats. Utifrån intresseanmälningarna som kom in påbörjades arbetet med genomförande parallellt med att utvecklingen fortsatte.

3.3 Anvisningar och riktlinjer för återvätningsavtal

Under 2022 omarbetade Skogsstyrelsen de tidigare riktlinjerna till en anvisning för myndighetens arbete med återvätningsavtal¹² så att de är i linje med Skogsstyrelsens övriga interna styrande dokument. Anvisningarna beskriver grundläggande förutsättningar för tecknande av återvätningsavtal samt principer för prioritering av objekt för avtal och andra bedömningar av betydelse vid tecknandet. Som stöd till återvätningsplanerarnas löpande arbete finns en handbok som mer i detalj beskriver hur arbetet utförs.

Det ursprungliga återvätningsavtalet och riktlinjerna som togs fram 2021 utgick från Skogsstyrelsens och Naturvårdsverkets gemensamma riktlinjer om naturvårdsavtal¹³. Riktlinjerna utformades via en process där synpunkter inhämtades från Skogsstyrelsens specialister på naturvårdsavtal, jurister, Naturvårdsverket, med flera.

Formellt är återvätningsavtalet ett naturvårdsavtal och i avtalen benämns de därmed Naturvårdsavtal – återvätning. Vanliga naturvårdsavtal som syftar till bevarande av biologisk mångfald och naturvårdsavtal – återvätning ska dock hållas isär i redovisningssammanhang då de har olika syften.

Frågan om återvätning är att betrakta som en skogsbruksåtgärd beredd 2021 och Skogsstyrelsen fattade slutligen ett principbeslut att så ska anses vara fallet. Detta då återvätning syftar till att motverka skador som tidigare skogsbruksåtgärder har orsakat och tillmötesgår de ökade förväntningarna på miljörelaterade åtgärder i skogsbruket. Därmed berörs inte heller åtgärden av de avsnitt i miljöbalken som handlar om strandskydd vid återvätning i strandskyddsområde.

Diskussioner fördes med tillsynsspecialister kring om, och i så fall hur, olika paragrafer i skogsvårdslagen skulle tillämpas då område med naturvårdsavtal har ett generellt undantag från skogsvårdslagen.

Inledningsvis inriktades arbetet mot att endast teckna återvätningsavtal i områden som faller under undantaget från anmälningsplikt som finns i miljöbalken kap 11 §12, det vill säga där inga allmänna eller enskilda intressen kommer att skadas av åtgärden. En gruppering omfattande vattenverksamhetschefer för länsstyrelserna svarade våren 2022 ja på frågan om de gjorde samma generella bedömning utifrån konceptbeskrivningen, men menade att det vore bra att överlägga om gränsdragningen länsvis. Möten har därefter hållits på flera håll mellan distriktschef samt återvätningsplanerare från Skogsstyrelsen och tillsynsenhet samt våtmarkssamordnare på berörd länsstyrelse. På mötena har man diskuterat var gränserna går för

¹² Dnr 2023/1383

¹³ Dnr 2012/2424

”ingen skada” och hur Skogsstyrelsen ska hålla länsstyrelsen informerad om ingångna avtal.

I takt med att vi fått signaler från länsstyrelserna om att de instämmer i Skogsstyrelsens bedömningar om när anmälan inte behövs kan andelen ärenden som återväts utan anmälan öka. I vilken grad Skogsstyrelsen ska anmäla objekt som vi bedömer ligger inom undantaget har också diskuterats och efter samtalen med länsstyrelser har lite olika praxis utvecklats i olika län.

Skogsstyrelsen har också ambitionen att utveckla förmågan att återväta diken med större vattenflöden i samverkan med limnologisk expertis på länsstyrelsen.

3.4 Så fungerar återvätningsavtalet

Återvätningsavtalet fungerar i stort så att återvätningsplaneraren kontrollerar på kartan och i fält att objektet uppfyller kriterierna för klimatnytta och kostnadseffektivitet. Avtalsområdet (det område som påverkas av återvätningen) identifieras, avtal skrivs, markägaren får ersättning, avverkning sker (normalt och ombesörjes i förekommande fall av markägaren) varefter dikespluggning genomförs av Skogsstyrelsen med hjälp av entreprenör. Markägaren åtar sig i avtalet att inte dikesrensa eller orsaka markskador med hydrologisk påverkan under 50 år. Objektet kan självföryngras och är fritt att skötas och avverkas om teknik/förhållanden så medger. Markägaren kan, under vissa omständigheter, säga upp avtalet och betalar då tillbaka samma andel av ersättning som tidsandelen som återstår av de 50 åren.

Grundidén har varit att prioritera objekt med fungerande diken som dränerar marken ordentligt eftersom torvnedbrytningen och utsläppen är större där. Här tillämpas A-avtal. För att möta situationen där ett område med dåligt fungerande dränering avverkas och planeras att dikesrensas för att uppfylla föryngringsplikten skapades B-avtal. B-avtalen, som juridiskt ser likadant ut, men där genomförs ingen aktiv pluggning, utan man undviker dikesrensning och låter på så sätt marken återvätas och markägaren får en lägre ersättning.

3.5 Ersättningsnivåer

Ett arbete genomfördes under 2021 för att ta fram lämpliga ersättningsnivåer. Ersättningen skulle så bra som möjligt motsvara nuvärdet av den genomsnittliga ekonomiska minskningen av markvärdet på avtalsområdet till följd av återvätningen. Värde-minskningen orsakas främst av tillväxtminskningen som återvätningen medför samt att marken blir mer svår att bruka med konventionella maskiner. Då avtalet inte begränsar möjligheten att avverka utgår ingen ersättning för eventuella träd på området. Den sammanvägda bedömningen är att markvärdesminskningen motsvarar 35 procent av det markvärde som beräknas i värderingsmetoden.

Ersättning beräknas med hjälp av Lantmäteriets förenklade värderingsmodell som är grundad på 2018 års skogsnorm. Metoden är framtagen för olika intrångssituationer, men bedöms även vara relevant för att på ett enkelt sätt kunna beräkna ett skogsmarksvärde vid tecknande av återvätningsavtal. Värderingsmetoden uppdateras årligen för att löpande följa utvecklingen av priserna på skogsmark.

Vissa objekt kan också erhålla en lägre ersättning (20 procent) om diken redan tappat det mesta av sin funktion, så kallade B-avtal. Ersättning ges då för den avkastningsminskning som kan antas uppstå när fastighetsägaren avstår från att dikesrensa. Aktiv igensättning av diken genomförs inte. Hänsyn är tagen till att den borttagna föryngringsplikten minskar utgifterna (dikesrensning, markberedning och plantering) och att jakt- och upplevelsevärden och vissa brukningsmöjligheter återstår. B-avtal ingås från och med 2023 endast på objekt där återvätningsplanerarens bedömning är att dikesrensning annars sker i närtid.

Ersättningsnivåerna bedöms underskrida EU:s gränser för statsstöd med viss marginal. I det beslutade systemet utgår ingen ersättning för sparad skog, men markägaren väljer i många fall ändå att spara skog på de återväta objekten. Vissa siktar aktivt på hyggessfritt brukande efter återvätningen.

3.6 Objektprioritering

Utifrån uppdraget har Skogsstyrelsen ställt två huvudkrav på återvätningsobjektet;

1. Återvätningen får inte skada allmänna eller enskilda intressen på sätt som inte är försumbara i relation till vinsten för klimatet och biodiversiteten.
2. Den ska på sikt vara kostnadseffektiv som klimatåtgärd, sett i relation till målet om nollutsläpp år 2045¹⁴.

Nettominskningen i växthusgasutsläpp som återvätning åstadkommer ökar desto näringsrikare torven är, desto varmare klimat objektet ligger i och desto mer diken sänkt grundvattennivån. Markägarersättningen relaterar grovt till återvätningens klimatnytta på objektet, men övriga kostnader – analys, planering, administration och dikespluggning, är mer lika mellan olika objekt. I nuvarande utformning ökar alltså återvätningens kostnadseffektivitet med högre bördighet, sydligare läge och lägre grundvattennivå före pluggning. Den ökar också med tjockare torvtäcke, större areal och kortare transporter på väg och i skog.

En tänkt återvätning får inte skada någon väg eller annan infrastruktur, forn- eller kulturlämning. Den får heller inte ha negativ påverkan för närboendes intressen som till exempel vattenkvalitet i brunn, livet i vattendrag nedströms eller någon förekomst av hotad art. Återvätningen får heller inte negativt påverka markbördigheten eller markhållfastheten på någon grannfastighet.

Om det är tydligt och uppenbart av vårt planeringsunderlag att ingen negativ påverkan finns, behövs normalt ingen anmälan om vattenverksamhet till länsstyrelsen eller tillståndsansökan till Miljödomstolen. I andra fall ska anmälan om vattenverksamhet eller tillståndsansökan om objektet är större än 5 hektar göras för att få tydliga svar på hur skador kan undvikas i det aktuella fallet.

Normalt skrivs inga återvätningsavtal för objekt som förutsätter pluggar i diken med hög vattenföring, det vill säga har tillrinningsområden på över 40 hektar i sydvästra Sverige och 50 hektar i övriga landet. Ett skäl är att de biologiska

¹⁴ En jämförelse kan lämpligen göras med kostnaderna för BECCS, se Vägvalsutredningen SOU 2020:4

effekterna är mer komplexa och ett annat är att det är tekniskt svårare att återväta diken med hög vattenföring, där vatten rinner året om i diket. Det är vår bedömning att denna gräns grovt sorterar bort diken som är rätade naturliga vattendrag. Där krävs anmälan om vattenverksamhet i de flesta fall enligt nuvarande bedömning. Vissa undantag görs, där även återvätningskunniga från länsstyrelsen bedömer att det går bra ur limnologisk synvinkel. Idag prioriteras dessa bort/ned då handläggningen inte blir kostnadseffektiv. Detta är ett utvecklingsspår där kompetens behöver byggas. En samverkan kring hur detta ska ske behövs med andra myndigheter. Fortfarande kan sidodiken till sådana diken åtgärdas via återvätningsavtal.

I dagsläget bedömer vi att produktiva torvmarker i Götaland och Svealand samt Gävleborgs län samt torvmarker med högre näringsstatus i lämpliga lägen längs fortsatta norrlandskusten kan vara kostnadseffektiva att återväta. Detta förutsatt att de inte lutar för mycket, är för små eller berörs av markavvattningsföretag.

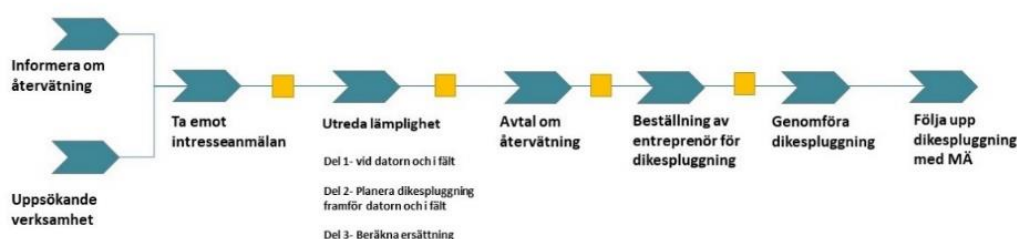
En kartanalys som redovisas i regeringsuppdraget Underlag för strategisk planering för ökad kolsänka¹⁵ visade att cirka hälften av de dikade produktiva torvmarkerna uppfyller ovan nämnda kriterier, det vill säga runt 330 000 hektar i det aktuella området.

Ovan nämnda faktorer innebär sammantaget att myndigheten inte bör prioritera för hårt om ett väsentligt bidrag till målet med fem tusen hektar om året ska nås. Vi har för 2022 och 2023 gjort bedömningen att vi optimerar klimatnyttan av givna medel genom att fördela återvätningsresursen med 70 procent i region Syd (Götaland), 25 procent till region Mitt och 5 procent till region Nord.

3.7 Arbetsprocess och handbok

Arbetsprocessen har växt fram successivt under 2021 och första delen av 2022. En processkartläggning initierades under hösten 2021 för att förtydliga arbetsprocessen från uppsökande verksamhet till dikespluggning.

Hur arbetet ska bedrivas beskrivs i en handbok som tagits fram under uppdragstiden och som löpande förbättras.

Figur 1. Förenklad översiktsschema av arbetsprocess med återvätningsavtal

¹⁵ Skogsstyrelsen rapport 2022/14

Första steget i arbetsprocessen är att informera om återvätning och/eller bedriva uppsökande verksamhet. Kommunikation- och informationsarbetet har bedrivits på bred front och i olika kanaler¹⁶. Vid uppsökande verksamhet letar Skogsstyrelsen lämpliga objekt på kartan och hör sedan av sig direkt till markägaren för att ta reda på intresset. Intresseanmälningar kan även komma in spontant via ett formulär på Skogsstyrelsens webbplats.

Objekts lämplighet utreds både vid datorn och i fält. Vi tittar på olika kartor och bedömer allmänna och enskilda intressen, inklusive sakägare, utifrån en checklista som bland annat tar upp om det går att plugga utan att grannfastighet påverkas. Vidare tittar vi på påverkan på arter med artskydd, att det inte finns forn- eller kulturminnen, vägar eller brunnar som kan skadas av återvätningen samt en rad andra parametrar av betydelse.

Om det finns markavvattningsföretag tackar vi normalt nej då vår erfarenhet är att det i dagsläget tar för mycket handläggartid att bistå en markägare att avveckla detta. Vi har provat i ett par fall.

Vid fältbesöken undersöks bland annat torvförekomst, dikenas funktion, befintlig grundvattennivå och torvens bördighet. Ifall finns höga biologiska värden kopplade till träden på objektet kan andra typer av skydd vara lämpligare. Vidare snitslas lämpliga pluggpunkter och en traktplanering görs inför dikespluggningen.

Om allt ser bra ut görs en ersättningsberäkning. Kommunikationen med markägaren sker i olika steg och med anpassad teknik utifrån markägarens önskemål. Många vill träffas och prata igenom viktiga aspekter kring avtalet och dikespluggningen vid ett fältbesök. En anmälan om vattenverksamhet görs sen i vissa fall, där kriterierna skiljer mellan olika län.

I nästa steg skapas ett avtal som erbjuds markägaren och som undertecknas av markägaren och Skogsstyrelsen.

När avtalet är undertecknat och registrerat betalas markägarersättningen ut. I nästa steg planeras dikespluggningen och återvätningsplaneraren avropar och beställer entreprenör för genomförande av dikespluggning. Det kan ta upp till ett år från det att vi skriver avtal med markägaren till det att dikespluggningen genomförs, eftersom man i många fall vill hinna avverka innan pluggningen.

När pluggningen är genomförd görs en avsyning av objektet i samråd med markägaren.

Under 2023 har arbetet fortgått med att utvärdera och utveckla hur återvätningsobjekt kan påverka enskilda och allmänna intressen. Eftersom Skogsstyrelsen också blir verksamhetsutövare i själva pluggningsarbetet har olika arbets sätt utarbetats för att säkerställa att åtgärden görs enligt gällande lagkrav som ligger på verksamhetsutövare, till exempel artskydd.

¹⁶ Läs mer om kommunikationsarbetet under kap.6

3.8 Återvätningsappen

En första version av ett GIS-baserat verktyg för objektsanalys togs fram under hösten 2021 i ett samarbete mellan projektet och Skogsstyrelsens enhet för geografisk information. I den så kallade Återvätningsappen kan man leta objekt på kartan och utvärdera exempelvis om objektet ligger i ett markavvattningsföretag, hur stort tillrinningsområdet är, förekomsten av forn- och kulturminnen, möjliga höga naturvärden i eller nedströms objektet med mera. Med hjälp av höjdkurvor (ekvivalent 0,5 meter) kan också risken för att en återvätning påverkar någon grannfastighet utvärderas. Om inga hinder ses för ett avtal, kan tänkta pluggar läggas in på en karta och det hydrologiska påverkansområdet, som också blir avtalsområdet, läggas in som utkast.

Parallellt finns möjligheten att plocka över delar av kartunderlagen och formuläret till en telefon eller padda, att ha som underlag vid fältundersökningarna och planeringen. På detta sätt kan återvätningsplaneraren vid ett fältbesök slutföra analysen samt planera pluggning och samla in övrig behövlig information.

Det gjordes tidigt en GIS-analys av förekomsten av före detta jordbruksmark (nu skogsmark) på torvmark (>1 hektar) med utbredning endast på en markägare, på liknande sätt som tidigare gjorts av SLU. Dessa objekt är de med potential att ge allra högst klimatnytta, även om många andra dikade torvmarker också är värda att återväta. Detta utplock ligger som ett skikt i Återvätningsappen och används då vi söker lämpliga objekt.

Alla dessa objekt fungerar inte att återväta i praktiken på grund av markavvattningsföretag (dikningsföretag), påverkan på grannfastighet och för höga vattenflöden i (det enda) diket¹⁷.

Ett samarbete med SLU ledde till att ett dikesskikt och så småningom även ett modellerat torvskikt kunde adderas till Återvätningsappen som komplement. Det hjälper återvätningsplanerarna när de ritar in dikessystemet på våra objektskartor och när de söker objekt i en uppsökande verksamhet.

3.9 Utveckling av handläggarstöd

Till en början togs ett ärendehanteringssystem fram som byggde på vanlig diarieföring i kombination med objektsdokumentation i Återvätningsappen. Så småningom blev det uppenbart att hanteringen hade mycket att vinna på att läggas i Skogsstyrelsens vanliga ärendehanteringssystem för arealrelaterade ärenden – Navet.

En modul i handläggarstödet Navet (Återvätning-Navet) utvecklades under 2021 och har sedan förbättrats löpande. I handläggarstödet kan man skriva tjänsteanteckningar, skapa och spara alla handlingar i ärendet, hantera och spara den karta som skapades i Återvätningsappen, dokumentera kontroller, göra en traktplanering för dikespluggning, skriva ut kartor och slutligen registrera ingångna avtal

¹⁷ Ett identifierat intressant utvecklingsspår är därför om vi skulle kunna inkludera möjligheten att skriva avtal på två sidor om en fastighetsgräns.

och betala ut ersättning till markägare. Under 2023 har en modul för att hantera själva dikespluggningen utvecklats.

I och med att alla uppgifter samlas i en och samma databas kan vi nu också enkelt följa hur många ärenden som är påbörjade, hur många avtal som är skickade till markägaren, hur många avtal som tecknats, av vilken typ och i vilket distrikt, hur stor areal avtalen täcker och vilka som är färdigpluggade och klara.

Polygoner av tecknade avtal publiceras nu löpande via Skogsstyrelsens geodatatjänster för nedladdning så att andra myndigheter och företag kan använda dem i sina GIS-system. Uppgifterna i databasen används också för annan extern rapportering.

4 Kapacitetsuppbyggnad

4.1 Utformning av roller

När regeringsuppdraget kom i slutet av maj 2021 hade Skogsstyrelsen redan tidigare under vintern fått stora uppdrag. Det fanns ett rekryteringsunderskott. Frågan om det var möjligt att köpa in hela återvätningstjänsten från entreprenörer ställdes. I projektgruppen gjordes emellertid bedömningen att det var för mycket vi behövde lära oss för att kunna utforma, kravställa och handla upp en sådan beställning. Det skulle dessutom också ta tid, sakna vissa effektivitetsmöjligheter och även bli juridiskt komplicerat då idén med återvättningsavtal byggde på att markägaren inte skulle behöva vara verksamhetsutövare.

Slutsatsen blev att vi behövde bygga kompetens om alla delar i kedjan och att vi helt enkelt fick skala upp det analys- och planeringsarbete som vi testat på i de olika utvecklingsprojekten. Vi behövde en kader återvättningsplanerare, en ny roll i Skogsstyrelsens distriktsorganisation. Rollen som återvättningsplanerare är komplex och det är önskvärt att medarbetaren som utbildas har bred grön kompetens och god kommunikativ förmåga och fält- och kartvana för att klara av uppgiften.

Tidigt i processen fanns idén att en hel del dikespluggningar skulle kunna göras manuellt, eventuellt med hjälp av de arbetslag som vid tiden fanns inom vårt regeringsuppdrag Naturnära jobb. Ganska snart insåg vi att huvuddelen av pluggningarna skulle komma att kräva hjälp av en grävmaskin. Vi insåg också att dikespluggning var ett område som krävde att fler än en person på Skogsstyrelsen skaffade sig en mer omfattande erfarenhetsbas för att kunna stötta återvättningsplanerarna vid traktplaneringen och instruera nya grävmaskinentreprenörer, åtminstone under de första åren. Behovet bedömdes vara två halvtider, utöver den redan utpekade dikespluggningsansvarige i projektgruppen, senare förvaltningen.

4.2 Rekrytering och kapacitetsutveckling

I utvecklingen av kapaciteten ingick att utforma en effektiv verksamhetsorganisation, att utveckla utbildning samt att utbilda återvättningsplanerare i distriktsorganisationen.

Från och med våren 2021 och framåt har rekrytering pågått av återvättningsplanerare, både internt och externt. Under 2021 fick Skogsstyrelsen många nya uppdrag

som innebar ytterligare arbetsuppgifter för medarbetarna. I och med detta fanns också ett stort behov av rekryteringar. Det generella rekryteringsbehovet på myndigheten har i stor utsträckning påverkat i vilket takt det varit möjligt att rekrytera återvätningsplanerare. Under andra delen av 2021 prioriterades en långsam men successiv rekrytering samt fokus på att utbilda återvätningsplanerare och ta omhand de sjuttioalet inkomna intresseanmälningar initierade av markägare.

I oktober 2021 beslutades riktlinjerna för återvätningsavtalen. Därefter utformades den slutliga versionen av avtalsmallen och sakägar- och markägarutredningar gjordes. Vissa hanteringsfrågor fick sin lösning i samband med att de första avtalen processades. Under hösten 2021 bedrevs viss uppsökande verksamhet på prov, då med ganska dåligt utfall.

Under 2022 fortsatte rekryteringen av återvätningsplanerare, men i begränsad utsträckning, med fortsatta svårigheter kopplade till det generella rekryteringsbehovet på myndigheten. I och med att uppdraget bara hade säker finansiering till slutet av 2022 visstidsanställdes flera av de utifrån rekryterade återvätningsplanerarna. De visstidsanställningar som löpte ut 31 december 2022 kunde inte förlängas i och med att Skogsstyrelsens totala budget minskade för 2023. Genom regleringsbrevet för 2023 ökade dock finansieringen av verksamheten och uppväxlingen fortsatte. Fler återvätningsplanerare utbildades, samtliga redan anställda på myndigheten. I samband med T1 uppföljningen togs i juni beslut om att rekrytera fler återvätningsplanerare. Därefter fick 7 personer tillsvidareanställningar och påbörjade sin anställning under hösten 2023.

Under hösten 2023 arbetade cirka 56 återvätningsplanerare med återvätning i varierande omfattning.

4.3 Utbildning

Under 2021 och 2022 har utbildning av återvätningsplanerare skett i flera omgångar. Utbildningen har varit uppdelad i tre delar, en grundläggande teoretisk del som vi genomfört digitalt, en grundläggande del i fält samt en utbildning i dikespluggning i fält.

Innehållet i utbildningarna har utvecklats under åren i och med att vi tagit fram avtal, riktlinjer, handläggningsstöd med mera samtidigt som vi arbetat. Moment som ingår är bland annat;

- Diken, återvätning och klimat
- Arbetsgång, handläggning, handläggningsstöd
- Pluggning och traktdirektiv
- Hydrologi
- Avtal, riktlinjer, ersättning
- Bedömning och prioritering av objekt

- Uppsökande verksamhet, information
- Fältarbete och planering
- Kartstöd och app

Under 2021 genomfördes fyra teoretiska utbildningar och sex fältutbildningar. Fältutbildningen under 2021 var tvungen att covidanpassas, bland annat genom att ha mindre utbildningsgrupper. Under 2022 genomfördes tre teoretiska utbildningar, två fältutbildningar samt två utbildningar i dikespluggning. Under 2023 genomfördes två teoretiska utbildningar och två fältutbildningar. Den senare teoretiska utbildningen spelades in för att senare bli en del i en digitaliserad utbildning som nya återvätningsplanerare kan gå allt eftersom de börjar jobba med återvätning.

Under 2022 framkom att enligt Skogsstyrelsens certifieringskrav (PEFC) krävs att återvätningsplanerarna genomför SYN:s¹⁸ utbildning skyddsdikning/dikesrensning för att få planera pluggning av diken. Därför genomfördes två utbildningstillfällen för återvätningsplanerare 2022 och två 2023. Projektgruppen, senare förvaltningsgruppen har under åren även hållit ett flertal informationsträffar för återvätningsplanerare för att berätta om nya arbetsätt, uppdateringar i system med mera. Medarbetarna har också deltagit i en del återvätningsrelaterade webinarier som Naturvårdsverket och länsstyrelserna anordnat under åren.

Projektet har också haft kortare utbildning för distriktschefer för att de ska kunna stötta sina medarbetare och veta vad som förväntas av dem.

4.4 Utveckling av hydrologiskt GIS-stöd

Ett verktyg för mer avancerad hydrologisk analys, avsett att användas i svårbedömda fall, har tagits i bruk via årlig licens och utbildningar i detta har genomförts för ett flertal återvätningsplanerare.

Parallellt har ett utvecklingssamarbete mellan SLU och myndigheten som syftar till förbättrat underlag för egen avancerad hydrologisk analys påbörjats. Bland annat en dikesidentifiering och kartläggning av torvmarker har gjorts och börjat användas och en förbättrad höjdmmodell har utvecklats.

4.5 Uppföljning av mångfaldsnytta

En miljö-DNA-studie har satts igång i syfte att påvisa/demonstrera återvätningsavtalens påverkan på artmångfalden i vissa avseenden via förekomst av DNA i avrinnande vatten. Efter upphandling genomförs studien i samarbete med Svenska miljöinstitutet. Den ska slutredovisas till februari av 2026, men en delrapport kan skrivas till februari 2025.

4.6 Annan kunskapsutveckling

Vi har bistått Statens veterinärmedicinska anstalt med ett par lokaler till en studie av återvätnings påverkan på myggförekomst. Två examensarbeten har

¹⁸ Skogsbrukets yrkesnämnd

genomförts med stöd från återvätningsmedlen. I det ena studerades hur stor torvförlusten varit på dikad torvmark med olika bördighetsklasser i två delar av landet. Arbetet gav värdefull kompletterande information om dikningens påverkan på koldioxidavgången och dess variation med ståndorten. Det andra jämförde förekomsten av några insektsgrupper mellan återvätt avverkad mark och skog.

5 Dikespluggning

5.1 Metodutveckling

För att avgöra vilka tekniker som skulle användas vid dikespluggning, samlade projektgruppen in erfarenheter från olika utvecklingsprojekt och aktörer. Därefter utvärderades för- och nackdelar med olika metoder och några kunde väljas ut som förstahandsval. Tills vidare arbetar vi normalt bara med diken och inte i vattendrag. Det finns många vattendrag som rätats och fördjupats för att avvattna mark. Att höja vattennivån i vattendrag är betydligt mer komplicerat än diken, särskilt i torvmark. Både avseende att hantera större vattenflöden och att kunna upprätthålla fria vandringsvägar för fisk eller annan vattenfauna. I de diken vi pluggar används ofta en palissad av plankor i mitten, torv eller annan jord på båda sidor samt en grund omledningsfåra där överskottsvattnet rinner vidare och som skyddar pluggen från erosion. I smådiken med mycket låga högflöden används bara torv/jord i pluggarna.

Som en del av Grip on Life-projektet har gruppens dikespluggningsansvarige sammanställt en handledning över olika tekniker¹⁹.

Utvärderingen och teknikutvecklingen kommer att fortsätta med verksamhetens tre dikespluggningsspecialister som nod.

5.2 Upphandling av entreprenörer för dikespluggning

Innan upphandlingen startades genomfördes en förstudie där förutsättningar och olika alternativa upplägg kartlades genom intervjuer och resonemang med sakkunniga inom olika ämnen. Exempel på ämnen var upphandlingsregelverk, maskintyper, kompetenskrav, arbetsmiljö, säkerhet med mera. En viktig förutsättning var att den efterfrågade kompetensen i princip inte fanns på marknaden. Vi upphandlade en kapacitet som kunde lära sig arbetet. Särskilt viktigt är det att kunna bedöma och hantera den svaga bärigheten på återvätningsobjekt.

Olika upphandlingsregler och upphandlingsförfaranden gäller beroende på om värdet på en upphandling är över eller under vissa tröskelvärden. Då upphandlingsvärdet i det här fallet var högt behövde den annonseras även utanför Sverige.

Förhandsannons publicerades 2022-02-28. Upphandlingen publicerades och annonserades den 2022-04-11. Vi annonserade också i relevant media för att nå så många leverantörer som möjligt. Annonsering pågick till och med 2022-05-17. Upphandlingen var uppdelad i 33 anbudsområden med tre grundtjänster per anbudsområde. Detta för att ge även små företag möjlighet att delta. Grundtjänsterna

¹⁹ <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/projektwebbplatser/grip-on-life-ip/broschyror-och-faktablad/metoder-for-dikespluggning-och-dikesigenlaggning.pdf> (Hämtad 2023-01-11)

var grävmaskin klass 1 (7–11 ton), klass 2 (11–16 ton) samt manuellt arbete. Det ställdes krav på att leverantörer och dess personal som arbetar med uppdraget ska vara certifierade enligt gällande PEFC standard. Vi fick in nio anbud varav sju blev kvalificerade och som täckte fjorton anbudsområden.

Vid tilldelning beslutades att övergå till ett förhandlat förfarande utan föregående annonsering enligt bestämmelserna i 6 kap. 12 § i LOU (2016:1145), avseende de anbudsområden/grundtjänst där vi inte fick några anbud alls. Under 2022 och 2023 har ett flertal förhandlade förfaranden genomförts i olika anbudsområden. Ny annonserad upphandling genomförs december 2023 till januari 2024 för att fylla ramavtalet i de anbudsområden där entreprenörer saknas eller där det finns endast en enskild entreprenör upphandlad.

Det finns flera skäl till att det har varit så svårt att få in kvalificerade anbud. De viktigaste är antagligen att företagen ofta är små och många har tillräckligt med jobb ändå. Det är mycket text som ska läsas och förstås i upphandlingsunderlaget och då blir tröskeln att lämna anbud hög. Vidare finns det inte så många företag som uppfyller kompetenskraven. Dikespluggning är en relativt okänd ny verksamhet. Det har varit ett stort arbete att få in lämpliga entreprenörer i ramavtalet. Enstaka objekt har försenats enstaka månader då det inte funnits upphandlade entreprenörer i aktuella anbudsområden.

6 Kommunikation

6.1 Intern och extern kommunikation 2021–2022

Kommunikationsarbetet har under perioden 2021–2022 handlat mycket om att skapa grundförutsättningar och en struktur för kommunikationen om återvätning, intern som extern kommunikation. Internt har det konkret inneburit att skapa gemensamma samarbetsytor och kommunikationskanaler för medarbetarna bland annat genom gemensam SharePoint-plats och veckobrev för återvätningsplanerare, berätta om verksamheten i olika forum, i ledningsgrupper och genom olika kanaler som till exempel vårt intranät. Den externa kommunikationen har handlat om att skapa kännedom och öka markägarnas kunskap om återvätning av dikade torvmarker, dess nytta för klimatet samt om möjligheten att teckna återvätningsavtal. Medarbetare har informerat i olika typer av forum, träffar, konferenser och webinarier.

Vi har tagit fram illustrationer för att förtydliga återvätningens syfte och mål och skapat flera nya sidor om återvätning på Skogsstyrelsens webbplats, som uppdateras löpande. Skogsstyrelsens nationella nyhetsbrev, med över 40 000 prenumeranter, och Skogsstyrelsens tidning Skogseko, som når majoriteten av Sveriges skogsägare och har en upplaga på över 200 000 exemplar, har varit viktiga kanaler från start. Vi har till exempel årligen bifogat särskilda bilagor om återvätning med huvudtidningen samt annonserat i Skogseko. Vidare har återvätning och möjligheten att anmäla intresse för att teckna avtal kommunicerats via distriktens lokala tryckta Skogseko-bilagor och lokala digitala nyhetsbrev. Den externa kommunikationen kompletterar den uppsökande verksamheten, där vi skickar informationsbrev till markägare som enligt kartan har marker som är intressanta för återvätning.

Det mediala intresset för återvätning ökade under projektiden och vi ser att det finns ett intresse för att uppmärksamma/intervjua markägare som tecknat avtal. Det är ett intresse som vi ska göra vårt bästa för att möta.

6.2 Kommunikationsarbetet 2023

Under 2023 har kommunikationsarbetet haft fortsatt inriktning mot att öka markägarnas kännedom om återvätning och återvätningssavtal. Exempel på externa kommunikationsaktiviteter som Skogsstyrelsen genomfört under året:

- På Skogsstyrelsens webbplats finns flera sidor om återvätning med olika inriktning som kompletterar varandra. Sidorna har uppdaterats löpande under året.
- Våra återvättningsplanerare och projekt/ förvaltningsgruppmedlemmar har hållit föredrag i ämnet vid ett stort antal olika sammankomster (skogskvällar, länsstyrelseseminarier, seminarier, digitala informationsträffar, med mera)
- De regionalt anpassade informationsbladen som används vid olika träffar, mässor etc, har uppdaterats.
- Ett fyrsidigt informationsblad, ”Hjälp till att motverka klimatförändringen” bifogades Skogsstyrelsens tidning Skogseko 2/2023.
- I Skogseko 2/2023 handlar flera redaktionella sidor om återvätning, bland annat en intervju med markägare som återvätt sin torvmark samt en sida med frågor och svar om återvätning. I Skogseko 4/2023 finns en notis om intresset för återvätning och aktuell volym tecknade avtal.
- Ett antal artiklar och notiser om återvätning har publicerats av Skogsstyrelsens distrikt i Lokaleko (lokala bilagor som bifogas Skogseko) samt i lokala digitala nyhetsbrev.
- Annonser i Skogseko.
- Webbnyhet på internationella våtmarksdagen den 22 februari samt puffar på Skogsstyrelsen.se förstasida med återvätningstema.
- Medverkan i Skogsstyrelsens nationella nyhetsbrev.
- Inlägg på sociala medier.
- Medverkan i skoglig fackpress, till exempel ATL och SkogsLand.
- Medverkan i nyhetsmedia, såväl tidningar som radio och TV.

7 Markägarintressets utveckling

Precis som med andra nya stöd eller ersättningar till markägare tar det tid innan informationen nått ut. Det gäller att arbeta på bred front både när det gäller att informera i olika kanaler och forum och att aktivt leta objekt i kartan och höra av sig till markägare.

Under tidig sommar 2021 utvecklades en funktion på Skogsstyrelsens webbplats där markägare själva kunde anmäla sitt intresse för återvätningssavtal. Det har också funnits möjlighet att höra av sig direkt till Skogsstyrelsens medarbetare på distrikt.

Under 2021 inkom knappt femtio intresseanmälningar via Skogsstyrelsens webbplats och ytterligare ett tjugotal via telefon eller annan kontakt. Vi märkte att andelen intresseanmälningar som kom in via webben ökade under oktober och november 2022. Totalt under 2022 inkom drygt 100 intresseanmälningar från markägare via webben och ett trettiotal via telefon. Under 2023 har antalet intresseanmälningar via webben ökat till nära 300 stycken. Vi ser även ett ökande intresse från skogsbolag, stift och andra större markägare och har under hösten 2023 träffat de första avtalen med två av de större skogsbolagen. Eftersom antalet intresseanmälningar som kommer in spontant från markägare ännu inte är tillräckligt har vi också arbetat med att identifiera lämpliga objekt på kartan med hjälp av vår återvättningsapp. Därefter skickar vi brev med meddelande, karta, information och svarskuvert till markägarna. Gensvaret har varit förhållandevis positivt.

Av de markägare vi kontaktar tycks 10–15 procent kunna tänka sig ett återvättningsavtal någorlunda direkt och ytterligare runt 10–15 procent är positiva i princip men det föreslagna objektet passar inte (för närvarande).

Huvudanledningen till att intresseanmälningar inte leder till avtal är att objektet är av fel typ, främst på grund av för stort vattenflöde i det enda diket, för lite torv, för mager mark eller för nordligt klimat. I vissa fall motsvarade inte avtalsvillkoren markägarens förväntningar (till exempel om vattenspiegel). I några fall valdes annat markanvändningsalternativ (till exempel solcellspark).

Vanliga skäl till att markägare avböjer avtal när vi har sökt upp dem är att bestånden nu har olämplig ålder (avtalsalternativet är mest ekonomiskt fördelaktigt när bestånd ändå ska avverkas), att man inte vill ett servitut som belastar fastigheten, att återvätning skulle påverka tillgängligheten till bakomliggande marker negativt och att diken bedöms inte fungera längre.

Många dikade marker har en gång varit använda till jordbruksändamål och har sen inte förnygrats aktivt och då behöver inte beståndet vara värt så mycket. Alla markägare har heller inte för avsikt att avverka hela beståndet före pluggningen.

Vi upplever att förståelsen för vad återvättningsavtal syftar till och innebär i praktiken successivt ökar bland markägarna.

8 Organisation och mål för 2024 och framåt

8.1 Vi förstärker och skalar upp verksamheten

Det finns tydliga indikationer på att markägarintresset för att bidra till klimatnytta genom återvätning ökar. Skogsstyrelsens mål är att successivt utöka återvättningsverksamheten de närmsta åren. Kommande år kommer förvaltning och genomförandeorganisation fortsätta förstärkas samt verksamheten fortsätta utverkas och effektiviseras. Därigenom kan det ökade intresset tas tillvara och vi kan fortsätta informera om möjligheterna med avtalet. Bedömningen är att kunna avtala flera 1000 hektar de kommande åren om medelstillelningen och markägarnas intresse tillåter.

9 Genomförd återvätning

9.1 Avtalad och återvätt areal 2021–2023

I november 2021 skrev en markägare på det första återvätningsavtalet. Under 2022 kom arbetet i gång på riktigt i ett flertal distrikt. För 2021–2023 har sammanlagt 149 avtal skrivits på totalt 462 hektar. Av dessa var 42 hektar i form av B-avtal.

Cirka 360 ärenden omfattande runt tusen hektar med positiva mindre markägare och ungefär lika många objekt hos större markägare omfattande en något större areal ligger nu under utredning/handläggning.

Hittills har 147 hektar dikespluggats. Vissa objekt har kunnat dikespluggas kort tid efter ingånget avtal. För andra har antingen avverkningen dröjt, ibland längre än aviserat på grund av barkborresituationen, eller så har vi saknat upphandlade dikespluggningsentreprenörer i distriktet. Vid slutet på 2022 var upphandlingssituationen betydligt bättre i Götaland och till halvårsskiftet under 2023 gällde det även Svealand. För 276 avtalade hektar (drygt 100 objekt) återstår att genomföra dikespluggning.

Uppdelat över åren skrevs återvätningsavtal för 40 ha år 2021, 178 ha år 2022 och 244 ha år 2023. Pluggning av mark med återvätningsavtal gjordes på 3 ha år 2021, på 31 ha år 2022 och på 113 ha år 2023. Andelen av den avtalade marken som hade hög (eller mycket hög) näringsstatus och därmed högre utsläpp före återvätning ökade från 2021/22 till 2023.

Dikespluggningsspecialisterna har varit med och instruerat nya entreprenörer och bistått återvätningsplanerarna vid de första tillfällena.

Tabell 1. Avtalad och återvätt areal 2021–2023

Antal avtal	Avtalad areal (ha)	Areal som har pluggats (ha)	Återstår att plugga (ha)	Areal som inte ska pluggas (ha)
149	462	147	276	42

10 Ekonomisk rapport

10.1 Förbrukning av medel 2021

För 2021 kunde Skogsstyrelsen maximalt rekvirera 50 + 5 miljoner kronor. Av dessa användes cirka 890 000 kronor till utredning, fältbesök, förvaltning, administration och viss uppsökande verksamhet samt till förberedelser inför upphandlingen av dikespluggningsentreprenörer. Under 2021 tecknades avtal på cirka 40 hektar. En pluggning för 3 hektar gjordes med grävmaskin. Utbetalning av markägarersättning på 231 000 kronor gjordes dock inte förrän under 2022. Utöver detta förbrukades 5 miljoner kronor på ett införandeprojekt, som hade till uppgift att förbereda för en genomförandeverksamhet.

En första utvärdering av handläggningskostnaden per avtalad hektar, eller per ton undvikna utsläpp av växthusgaser, är för tidig att göra efter 2021, då många ärenden var halvgångna.

Tabell 2. Förbrukade medel 2021

Markägarersättning	0 kr	
Arbetstid för handläggning, genomförande, utbildning samt pluggnings entreprenader	890 tkr	Innefattar bland annat rådgivning, uppsökande verksamhet, GIS-analys, utredning av lämplighet, handläggning avtal och handläggning dikespluggning samt utbildning av nya återvättningsplanerare.
Införandeprojekt	5 mnkr	Förvaltning, utveckling, uppföljning
Summa	5,89 mnkr	

10.2 Förbrukning av medel 2022

För 2022 kunde Skogsstyrelsen maximalt rekvirera 70 + 5 miljoner kronor. Av dessa betalades 1,8 miljoner kronor ut som ersättning till markägare. 9,8 miljoner kronor användes till utredning, utbildning, fältbesök, förvaltning, administration och uppsökande verksamhet samt för entreprenadkostnader för dikespluggning. Utöver detta förbrukades cirka 4,8 miljoner på ett införandeprojekt. Under 2022 avtalades 178 hektar.

Tabell 3. Förbrukade medel 2022

Markägarersättning	1,8 mnkr	Av dessa var 231 tkr markägarersättning för avtal som skrevs 2021.
Arbetstid för handläggning, genomförande, utbildning samt pluggnings entreprenader.	9,8 mnkr	Innefattar bland annat rådgivning, uppsökande verksamhet, GIS-analys, utredning av lämplighet, handläggning avtal och handläggning dikespluggning, utbildning av nya återvättningsplanerare samt entreprenadkostnader för dikespluggning.
Införandeprojekt	4,8 mnkr	Förvaltning, utveckling, uppföljning
Summa	16,4 mnkr	

10.3 Förbrukning av medel 2023

För 2023 kunde Skogsstyrelsen rekvirera maximalt 60 mnkr för arbete med återvätning. Vid en prognos 31 augusti lämnades 10 mnkr tillbaka till Naturvårdsverket. Totalt under året förbrukades 36,9 mnkr.

Tabell 4. Förbrukade medel 2023

Markägarsättning	5,1 mnkr	Ersättning till markägare för minskat markvärde
Pluggning	1,0 mnkr	Ersättning till entreprenörer
Arbets tid för rådgivning, uppsökande verksamhet, handläggning, genomförande, utbildning	25,8 mnkr	Innefattar bland annat rådgivning, uppsökande verksamhet, GIS-analys, utredning av lämplighet, handläggning avtal och handläggning dikespluggning, utbildning av nya återvättningsplanerare
Förvaltning	5,0 mnkr	Förvaltning, utveckling, uppföljning
Summa	36,9 mnkr	

Markägarsättningen betalas ut när avtalet skrivs. Därefter kan det dröja upp till ett år innan dikespluggning genomförs. Kostnaden för dikespluggning kommer med andra ord inte alltid samma år som vi skriver avtal med markägare.

11 Kostnadseffektivitet

Kostnaden per hektar återvätt mark och därmed per ton utsläpp som kommer att hindras under kommande decennier från de återvätta markerna har under den här utvecklingsperioden varit under 1700 kr per ton koldioxidkvivalenter när alla förbrukade medel i verksamheten fördelas på hittills pluggad avtalsareal²⁰. Men, eftersom mest tid hittills använts till att skriva avtal är det mer rättvisande att lägga till en skattad kostnad för traktplanering och pluggning av nu återstående avtalsareal som ska pluggas. Om den kostnaden skattas till 40 000 kr per hektar blir kostnaden istället runt 700 kr/ton.

Även den genomsnittskostnaden bör komma att minska under åren som kommer då erfarenheten och effektiviteten ökar i verksamheten och pluggningen sakta men säkert betar av den avtalade arealen. Kostnaden bör därmed bli betydligt lägre än den skattade kostnaden för CCS (carbon sequestration and storage). En bedömning är att det går att nå i storleksordning 500 kr/ton eller lägre inom några år.

12 Slutsatser kring fortsatt utveckling

12.1 Utmaning att samtidigt utveckla och växla upp

- Återvätning är en ny verksamhet och Skogsstyrelsen har parallellt fått utveckla arbetssätt, göra tolkningar av hur befintlig lagstiftning påverkar arbetet, informera och rådge markägare och påbörja arbetet med det

²⁰ 59 milj delat med (147 ha * 240 ton CO₂ekv) baserat på antagandet att nettoutsläppen i genomsnitt minskar 8 ton CO₂ekv under kommande 30 år (minst). De årliga utsläppen har minskat med drygt tusen ton per år hittills.

praktiska genomförandet. Arbetet har varit i högsta grad adaptivt, med löpande justeringar i arbetssätt och metoder.

- Skogsstyrelsens fältorganisation har en utmaning att prioritera återvätning bland andra uppgifter då det ekonomiska utrymmet för annan verksamhet minskat samtidigt som komplexiteten i annan handläggning, främst den inom tillsyn ökat²¹. Det har alltför ofta inneburit att de som börjat arbeta med återvätning fått återgå till tidigare arbetsuppgifter exempelvis vid sjukskrivningar, föräldradedighet eller då någon slutat.
- Inför en återvätning är det viktigt att utreda hur miljö och omgivande mark kommer att påverkas och hur återvätningen ska genomföras. Att göra den utredningen kräver kompetens och erfarenhet. Av det skälet kan det vara bra att verksamheten växer lagom fort så att lärdomar av de misstag som kommer göras kan tas tillvara och att verksamheten kan korrigeras innan det får för stora konsekvenser.

12.2 Behov av stöd från regering och andra myndigheter

- Skogsstyrelsens arbete med återvätning behöver få fortsätta växa i lugn och stadig takt så att den tillsammans med annan återvätning som sker når upp till, om möjligt, cirka 5 000 hektar per år under kommande år. En förutsättning är långsiktig och väl anpassad finansiering samt att det finns intresse hos markägarna. Detta skickar även tydliga prioriteringssignaler och skapa förutsättningar både externt och internt.
- Det är svårt, dyrt och tidskrävande för markägare att säga upp markavttningsföretag. Ett förenklat regelverk hade inneburit fler möjligheter att återväta och är av största vikt för att kunna öka takten. Skogsstyrelsen ställer sig bakom Naturvårdsverkets förslag i FU23 (fördjupade utvärderingen av Sveriges miljömål 2023) om att förenkla och effektivisera klimat- och miljöförbättrande åtgärder genom förslag på regeländringar²².

12.3 Utökat uppdrag

Skogsstyrelsen har identifierat två möjligheter till utökning av uppdraget som skulle kunna möjliggöra återvätning av större arealer.

- Möjligheter att i anslutning till skogsmark ta med områden som kan fortsätta vara jordbruksmark efter återvätning i Skogsstyrelsens återvätningssavtal. Exempelvis kan man vilja använda dem till betesmark under extra torra år när foderproduktionen blir dålig på den normaltorra marken.

²¹ Skrivelse om situationen kring Skogsstyrelsens tillsynsarbete och rättsutvecklingen, dnr 2023/3678

²² Läs mer under kap 5. Våtmarker i Naturvårdsverkets förslag i FU23 <https://www.naturvardsverket.se/om-oss/publikationer/7000/978-91-620-7088-5/> (Hämtad 2023-01-19)

Förslaget finns utförligare beskrivet i avsnitt 6.3.2, Naturvårdsverkets rapport "Underlag för återvätning av våtmarker"²³ (NV-11039-22).

- Många markägare är tveksamma eller negativa till återvätningsavtal då de inte vill ha belastningar på fastigheten som minskar frihetsgraderna för ägaren. En möjlig väg fram skulle kunna vara att en viss del av medlen i uppdraget går till att Skogsstyrelsen bistår markägare som vill plugga själva med lämplighetsanalys och råd – och kanske rentav subventionerad pluggning, utan att skriva avtal och ge ersättning. Om en tillräckligt hög andel av dessa återvätningar blir permanenta är det fortfarande en kostnadseffektiv insats.

²³ <https://www.naturvardsverket.se/4ad504/contentassets/fba10784fc234427b6086f50e7a5756b/slutredovisning-ru-atervatning-vatmarker-a.pdf> (Hämtad 2023-01-15)